

ZIENSWIJZENOTA ONTWERPBESLUIT Wnb, WINDPARK KONINGSPLEIJ

1. Inleiding

Context en strekking van de antwoordnota

Wet natuurbescherming

Op 3 januari 2017 heeft V.O.F. Windpark Koningspleij een aanvraag ingediend voor een vergunning in het kader van hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming (Wnb) en een ontheffing in het kader van hoofdstuk 3 van de Wnb. De vergunning en ontheffing worden aangevraagd in verband met de voorgenomen bouw en exploitatie van Windpark Koningspleij bestaande uit 4 windturbines in de gemeente Arnhem. Op 28 juni 2017 is het ontwerpbesluit Wnb gepubliceerd.

Zienswijzen

Van 28 juni 2017 tot en met 9 augustus 2017 heeft de ontwerp-ontheffing/vergunning Wet natuurbescherming (Wnb) ter inzage gelegen. Gedurende deze periode is eenieder in de gelegenheid gesteld om een zienswijze naar voren te brengen.

Zienswijzennota

In deze Zienswijzennota wordt gereageerd op de zienswijzen die naar voren zijn gebracht op het ontwerpbesluit (de ontwerp ontheffing/vergunning) Wet natuurbescherming. Deze Zienswijzennota wordt ter inzage gelegd, samen met het definitieve besluit. Het besluit wordt ter inzage gelegd op dezelfde plaats(en) als waar het ontwerp-besluit ter inzage lag.

Beroepsmogelijkheid

Belanghebbenden kunnen tegen het definitieve besluit beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, postbus 20019, 2500 EA, Den Haag. De termijn voor het indienen van een beroepschrift bedraagt zes weken en vangt aan met ingang van de dag nadat het besluit ter inzage is gelegd. Geen beroep kan worden ingesteld door een belanghebbende aan wie redelijkerwijs kan worden verweten dat hij geen zienswijze over het ontwerp-besluit Wet natuurbescherming naar voren heeft gebracht. Op het besluit is de Crisis- en herstelwet van toepassing. Dit betekent dat de belanghebbende in het beroepschrift moet aangeven welke beroepsgronden hij aanvoert tegen het afgegeven besluit Wnb. Na afloop van de termijn van zes weken kunnen geen nieuwe beroepsgronden meer worden aangevoerd.

1.1. Verloop van de zienswijzeprocedure

Naar aanleiding van de publicatie van de kennisgeving en de terinzagelegging van de ontwerp – ontheffing/vergunning voor het project Windpark Koningspleij zijn in totaal 5 zienswijzen naar voren gebracht. Alle ontvangen zienswijzen zijn geregistreerd en gerangschikt op de nummers 1 tot en met 5. In het in de volgende paragraaf opgenomen overzicht is aangegeven of een zienswijze van een particulier is (*reclamant*) of van een instantie.

1.2. Overzicht unieke zienswijzen en reacties

Tijdens de periode van terinzagelegging hebben in totaal 2 personen (reclamant 1 en 2) en 3 instanties zienswijzen ingediend. Het betreft de volgende personen en instanties:

1. Reclamant 1;
2. Reclamant 2;
3. Vogelwerkgroep Arnhem e.o.;

4. Stichting Wijkraad MSW te Westervoort
5. Stichting AGA, Presikhaaf

1.3. Opzet van de Zienswijzennota

In hoofdstuk 2 wordt een reactie op hoofdlijnen gegeven. In hoofdstuk 3 wordt in een tabel een reactie gegeven op alle unieke zienswijzen.

In de tabel worden de verschillende zienswijzen samengevat weergegeven in de eerste kolom. De tweede kolom geeft de reactie van het bevoegd gezag weer. Na iedere zienswijze wordt in de slotregel aangegeven of naar aanleiding van de zienswijze, aanpassingen ten opzichte van het ontwerp zijn doorgevoerd in de definitieve ontheffing/vergunning.

Hoofdstuk 3 'Reactie op zienswijzen' wordt afgesloten met de beschrijving van de ambtshalve wijzigingen die zijn doorgevoerd in de ontheffing/vergunning.

2. Reactie op hoofdlijnen

Alle zienswijzen zijn bekeken en gesorteerd op onderwerp. In dit hoofdstuk wordt een algemene beantwoording van de zienswijzen gegeven per onderwerp. In de tabel zoals opgenomen in hoofdstuk 3 wordt, daar waar nodig, per ingediende zienswijze een meer specifiek antwoord gegeven.

Nut en noodzaak

Inleiding

De wereld bevindt zich in een grootschalige transitie van fossiele naar hernieuwbare energiebronnen. Op het hoogste niveau worden afspraken gemaakt over de mondiale CO₂-uitstoot in 2050; burgers en bedrijven ontplooiën concrete initiatieven voor hernieuwbare energieprojecten. Deze initiatieven kunnen zowel positieve als negatieve effecten op onze leefomgeving hebben. De overheid staat voor de opgave deze initiatieven zo goed mogelijk in te passen in onze leefomgeving. Arnhem is al geruime tijd samen met partners in de regio bezig met energiebesparing en duurzame energieproductie. Op regionaal niveau is gewerkt aan de Routekaart De Groene Kracht en op stadsniveau is het programma New Energy Made in Arnhem gestart. Hiermee heeft Arnhem haar ambities duidelijk gemaakt en aangegeven hoe zij deze ambities wil bereiken.

Nederland

In 2013 hebben 40 organisaties zich verbonden aan het Nationaal Energieakkoord voor duurzame groei. In dit Energieakkoord is vastgelegd dat in 2020 14% van alle energie duurzaam opgewekt moet worden en per 2023 dient 16% van het totale bruto eindverbruik afkomstig te zijn uit duurzame energiebronnen. Specifiek is er met de 12 provincies afgesproken dat in 2020 6.000 megawatt (MW) opgewekt zal worden door windenergie op land. Ten aanzien van wind op zee moet er een opschaling plaatsvinden naar 4.450 MW operationeel in 2023.

Provincie Gelderland

In de omgevingsvisie heeft de provincie Gelderland aangegeven hoe zij denkt dat de omgeving er in de toekomst uit moet komen te zien. Het gaat over verkeer, water, natuur, milieu en ruimtelijke ordening. De provincie streeft naar een duurzame economie en een veilige leefomgeving van hoge kwaliteit. Windenergie (als onderdeel van de energietransitie) is één van de thema's van de omgevingsvisie. In de omgevingsvisie geeft de provincie aan waar en hoe zij ruimte wil geven aan de realisatie van windturbines. Provinciale Staten hebben in 2014 de Omgevingsvisie Gelderland (9 juli 2014) en de Omgevingsverordening Gelderland (24 september) vastgesteld. Vervolgens is op 12 november 2014 de eerste actualisering van deze omgevingsvisie vastgesteld: de Windvisie Gelderland. In de Windvisie is het Gelders beleid met betrekking tot windenergie nader gedetailleerd. De Windvisie is na vaststelling geïntegreerd in de Omgevingsvisie Gelderland.

De provincie richt zich op een energieneutraal Gelderland in 2050. Hiervoor zijn forse inspanningen nodig op het gebied van besparing en hernieuwbare opwekking. Tot 2020 houdt de provincie vast aan minimaal 1,5% energiebesparing en 14% hernieuwbare energie. Dit betekent concreet dat, ten opzichte van 2014, 16 petajoule extra hernieuwbare energieproductie moet worden gerealiseerd. De focus van de provincie ligt voor wat betreft de energieproductie op wind én zon. Wind en zon vullen elkaar goed aan ze zijn allebei hard nodig: als het zonnig weer is waait het vaak minder en omgekeerd. Samen zorgen windturbines en zonnepanelen voor een gelijkmatiger stroomproductie gedurende het gehele jaar. Voor wind is een specifieke doelstelling van 230,5 MW vastgelegd in afspraken tussen IPO en het Rijk.

Het combineren van windturbines met andere, intensieve functies in een gebied heeft de voorkeur van de provincie. Het kan de beleving van een gebied onderstrepen. Verschillende strategieën kunnen worden toegepast. Mogelijke combinaties zijn:

- Combinatie met infrastructuur (wegen en railverbindingen);
- Combinatie met regionale bedrijventerreinen;
- Combinatie met intensiveringsgebieden glastuinbouw;
- Combinatie met agrarische productielandschappen.

Regio Arnhem-Nijmegen

Het college van Arnhem heeft eind 2013 de Routekaart De Groene Kracht (hierna: Routekaart) aangenomen en de raad hiervan in kennis gesteld. De gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen hebben samengewerkt aan de totstandkoming hiervan. Met de Routekaart wordt de regionale aanpak van energie- en klimaatvraagstukken vastgelegd als marsroute naar een energie-neutrale regio in 2050. Hiermee wordt aangesloten bij het provinciale programma Energietransitie en het landelijk Energieakkoord. Een energie-neutrale regio in 2050 is een hoge ambitie waarvoor windenergie

onmisbaar is. De Routekaart kan worden gezien als input voor het vaststellen van het tweede uitvoeringsprogramma 'New Energy Made in Arnhem 2015-2020'.

Gemeente Arnhem

Arnhem gaat, samen met omliggende gemeenten, ruimte maken voor windenergie. De speerpunten van Arnhem ten aanzien van duurzaamheid zijn verwoord in 'New Energy Made in Arnhem 2015-2020'. Samen met inwoners en ondernemers voert Arnhem in dit programma duurzame activiteiten uit. Zoals energiebesparing, het opwekken van duurzame energie en het ontwikkelen van energie- en milieu-innovaties.

Locatiekeuze en Alternatieven

Locatiekeuze

Vanaf 2011 heeft zich een trechteringsproces afgespeeld, deels onder regie van de provincie Gelderland, dat heeft geleid tot de keuze voor Koningspleij-Noord als windenergielocatie en de voorkeursopstelling aldaar. De gemaakte keuzes zijn grotendeels gebaseerd op harde blokkades. Zodra er voor een zoeklocatie een harde blokkade werd geconstateerd is een dergelijke locatie komen te vervallen, zonder alle andere toetsingscriteria verder nog in detail te beoordelen.

Hierna wordt nader ingegaan op de locatie-onderzoeken.

Vooronderzoek

In 2011 is een haalbaarheidsstudie uitgevoerd ('Haalbaarheidsstudie windenergie voor vier zoekgebieden in de gemeente Arnhem'), voorafgegaan door een Quickscan natuur waaruit vier mogelijke locaties naar voren kwamen. Uit deze studie blijkt dat de gebieden Broek/Kleefse Waard, Koningspleij en IJsseloord mogelijkheden bieden voor windturbines.

In de aanloop naar de Gelderse windvisie is in het voorjaar en de zomer van 2013 een proces doorlopen met regio's en gemeenten om samen te komen tot een selectie van gebieden waar het realiseren van windenergie kansrijk is. Per regio is samen met gemeenten in zogenaamde 'windateliers' bekeken welke mogelijkheden er zijn voor windenergie. Input voor deze ateliers waren de uitgangspunten voor de plaatsing van windturbines zoals aangegeven in de omgevingsvisie: kansrijke gebieden, uitsluitingsgebieden, aandachtsgebieden en de voorkeur voor het combineren van windturbines met andere, intensieve functies (zie Nut & Noodzaak, provincie Gelderland).

Uit de windateliers is een forse lijst met mogelijke (nieuwe) locaties naar voren gekomen. Naar aanleiding van de windateliers is ook een eerste grove inschatting van de kansrijkheid gemaakt. De 'oogst' was als volgt:

- 5 kansrijke zoekgebieden (ruimte voor circa 48 MW opgesteld vermogen);
- 27 redelijke kansrijke zoekgebieden (211 MW);
- 20 matig geschikte zoekgebieden (144 MW);
- 19 zoekgebieden met kleine slaagkans (72 MW).

Nader onderzoek

Gemeenten is door de provincie aangeboden potentiële zoekgebieden te onderzoeken op haalbaarheid door middel van 'quickskans'. Gemeente Arnhem heeft dit gevraagd voor de locaties Grijsoord en Koningspleij/Kleefsewaard. In de scans is gekeken naar 'harde belemmeringen' (vanuit relevante wettelijke kaders) en aandachtspunten voor windenergie in de diverse aangedragen zoekgebieden. Door op voorhand met deze belemmeringen rekening te houden, kunnen belangrijk negatieve effecten zo veel mogelijk worden voorkomen. Op grond van de quickscans zijn binnen de zoekgebieden kleinere zoeklocaties aangeduid waar mogelijk een opstelling van windturbines te realiseren is.

De locatie rondom het knooppunt A12/A50 Grijsoord is komen te vervallen vanwege de aanvliefunnel voor vliegveld Deelen als harde randvoorwaarde. Daarmee resteert de locatie Kleefse Waard als enige geschikte zoekgebied voor windenergie binnen de gemeente Arnhem. In november 2014 is de locatie Kleefsewaard in de provinciale windvisie (onderdeel van de Omgevingsvisie) vastgesteld als windenergielocatie.

Voortgaand ontwerpproces

Voor de inrichting van een windturbinepark in het zoekgebied Kleefse Waard (Locatie K, Koningspleij) is in eerste instantie aansluiting gezocht bij de bestaande grootschalige infrastructuur. Daarmee wordt het best aangesloten bij de landschappelijke beleving van de omgeving. Zoals beschreven in paragraaf 5.4.1 van het MER Windpark en zonneveld Koningspleij-Noord is het ontwerpproces begonnen met de opstelling zoals die staat weergegeven in figuur 5.1: het voorontwerp dat aansluit bij de rivier en de N325. Op basis van de afwegingen beschreven in paragraaf 5.4.1 is een “voorkeursvariant” ontstaan zoals gepresenteerd in figuur 3.4 van het MER. Vanuit het proces van de passende beoordeling is een andere opstelling van de eerste en de tweede turbine overwogen. Door deze niet langs de Pleijroute te plaatsen maar langs de haven ontstaat de “haven variant”. In tabel 2.1 is voor de belangrijkste toetsingscriteria aangegeven hoe deze drie locatie varianten zich verhouden tot de vergunbaarheid en inpasbaarheid. Wat betreft de te verwachten energieopbrengst zijn er geen substantiële verschillen tussen de drie inrichtingsvarianten.

Tabel 2.1: In de Passende Beoordeling onderzochte varianten

Toetsingscriterium	Voorkeurs variant	Voorontwerp	Haven variant
Geluid	Inpasbaar	Knelpunt verwacht langs de Nieuwe Havenweg	Knelpunt verwacht langs de Nieuwe Havenweg
Slagschaduw	Inpasbaar te maken met stilstandvoorziening	Inpasbaar te maken met stilstandvoorziening	Inpasbaar te maken met stilstandvoorziening
Veiligheid	Inpasbaar te maken na suboptimalisatie	Knelpunt bij de Shell	Inpasbaar te maken na suboptimalisatie
N2000	Inpasbaar te maken met stilstandvoorziening	Waarschijnlijk inpasbaar te maken met stilstandvoorziening	Geen verbetering ten opzichte van de voorkeurs variant
Landschap	Sluit goed aan bij de weginfrastructuur	Sluit aan bij weg en water infra	Geeft verstoorde landschappelijke beleving

De conclusie uit de Passende Beoordeling is dat het voorontwerp qua geluid en veiligheid minder goed voldoet dan de voorkeursvariant. Voor wat betreft de haven variant geldt dat deze minder goed voldoet qua geluid en landschappelijke inpassing. Op grond daarvan is de voorkeur voor het uiteindelijke ontwerp (zoals gepresenteerd in figuur 3.4 van het MER) bevestigd.

Alternatieven

Een aantal reclamanten is van mening dat andere vormen van duurzame energie een beter alternatief vormen dan windturbines op de locatie Koningspleij, zoals geothermie of zonne-energie.

Alle vormen van duurzame energie zijn nodig om de Europese en Nationale doelstellingen van 14% duurzame energie in 2020 en 16% per 2023 te behalen. Het Nationaal Energieakkoord noemt niet uitputtend: wind op land, wind op zee, bio-energie en zonne-energie.

In december 2016 is er in opdracht van het ministerie van Economische Zaken een onderzoek uitgevoerd door CE Delft en ECN; “MKEA Zon-PV en wind op land, vergelijking van kosten en maatschappelijke effecten”. De conclusie uit dit onderzoek is dat tot zeker 2030 wind op land kosten-effectiever is dan zon-PV. Daarnaast wordt ook gesteld dat beide bronnen noodzakelijk zijn om de energietransitie te doen slagen. Deze uitkomsten worden bevestigd in een brief van het ministerie van Economische Zaken, d.d. 19 januari 2017, aan de voorzitter van de Tweede Kamer (met als overheids-identificatienummer 0000001003214369000).

Met het voorgenomen plan, dat beleidsmatig-, milieukundig- en ruimtelijk inpasbaar is, worden de mogelijkheden van de locatie voor zowel het opwekken van wind- en zonne-energie optimaal benut. Met het plan wordt invulling gegeven aan de duurzaamheidsambities op zowel nationaal-, provinciaal-, regionaal- als gemeentelijk niveau. Dat er ook nog andere vormen van duurzame energie mogelijk zijn, doet in het kader van voorliggend plan niet ter zake.

Voorwaardelijk opzet

Artikelen 3.1, 3.3 en 3.10 Wnb verbieden het opzettelijk doden van beschermde diersoorten. Door het Hof van Justitie¹ is geoordeeld dat onder opzet ook "voorwaardelijke opzet" wordt verstaan. Van voorwaardelijke opzet is sprake indien iemand een handeling verricht en daarbij bewust de aanmerkelijke kans aanvaardt dat zijn gedraging schadelijke gevolgen kan hebben voor een dier of een plant.

Flora- en faunawet

Onder de voormalige Flora- en faunawet (hierna: Ffw) was dit opzetvereiste niet opgenomen. Uit de jurisprudentie op grond van de Ffw² volgt dat iedere doding van een dier, daargelaten of die doding voorzienbaar dan wel incidenteel is, maakte dat het verbod op het doden werd overtreden. Artikel 9 Ffw bood daarmee een zwaarder beschermingsregime dan dat is voorgeschreven op basis van artikel 5 Vogelrichtlijn en artikel 12 Habitatrichtlijn.

Op deze vaste lijn heeft de Afdeling één nuance gemaakt in de uitspraak van 8 februari 2012. In die zaak³ oordeelde de Afdeling dat, gelet op de uitzonderlijke kleine sterfttekans voor de zeearenden in de Oostvaardersplassen, geen ontheffing hoefde te worden aangevraagd. Het betrof hier een bijzondere situatie, waarin de zeearend slechts uiterst incidenteel in de omgeving van het windturbinepark aanwezig zou zijn, zodat sprake was van een uitzonderlijke kleine sterfttekans.

Het algemene uitgangspunt onder Ffw was dat indien aanvaringslachtoffers te verwachten waren, ook als dit slechts incidenteel was, er onder de Ffw een ontheffing moest worden aangevraagd. Tegen deze achtergrond is destijds de Vrijstelling Windturbineparken en Hoogspanningsverbindingen op land (hierna: de Vrijstelling) vastgesteld. Uit de toelichting op de Vrijstelling volgt dat beoogd werd om voor niet-opzettelijk handelen het verbod van artikel 9 Ffw buiten toepassing te laten.

Onder de Wnb is de nationale regelgeving in overeenstemming gebracht met de richtlijnen en is 'enkel' het (voorwaardelijk) opzettelijk doden van een dier verboden. Het gaat er dus om of bewust de *aanmerkelijke kans* wordt aanvaard dat sprake is van slachtoffers. Door de Raad van State is dit 1%-criterium in verschillende uitspraken beoordeeld en in stand gelaten⁴.

2.3 Procedure en Coördinatie

Procedure

In het MER 'Windpark en zonnenveld Koningspleij te Arnhem' zijn de milieueffecten beschreven van het zonnepark, het windpark en de industriële activiteiten. Momenteel is het bestemmingsplan voor alleen het zonnepark en windpark in procedure gebracht. Zoals het college van Burgemeester en Wethouders in de brief van 7 februari 2017 aan de gemeenteraad van Arnhem heeft gemeld, wordt er een nieuw bestemmingsplan voorbereid voor het bedrijventerrein Kleefse Waard. Zo wordt een zorgvuldige afweging gemaakt voor het bedrijventerrein. Dit bestemmingsplan zal te zijner tijd ook ter inzage worden gelegd en voor inspraak worden vrijgegeven. In dat bestemmingsplan zal het eindbeeld van

---

¹ HvJ 30 januari 2002, zaak C-103/00 (Commissie tegen Griekenland);

HvJ 18 mei 2006, zaak C-221/104 (Commissie tegen Spanje);

Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the habitats Directive 92/43/EEC, februari 2007, p. 36;

TK 2011-2012, 33 348, nr. 3, p. 137.

² AbRvS 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1227, r.o. 2.3;

AbRvS 18 februari 2015, ECLI:NL:RVS:2015:438, r.o. 4.1;

Abrvs 16 april 2014, ECLI:NL:RVS:2014:1284, r.o. 5.1.

³ AbRvS 8 februari 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BV3215, r.o. 2.32.2.

⁴ Uitspraak ABRS van 1 april 2009 in zaaknr. 200801465/1/R2, uitspraak ABRS van 29 december 2010 in zaaknr. 200908100/1/R1 en de uitspraak ABRS van 8 februari 2012 in zaaknr. 201100875/1/R2.

bedrijventerrein Kleefse Waard duidelijk worden. Daarnaast hebben de ontwikkeling van het zonnepark en windpark enerzijds en de ontwikkelingen op bedrijventerrein Kleefse Waard anderzijds geen invloed op elkaar. Daarom is het mogelijk om deze bestemmingsplannen apart van elkaar in procedure te brengen.

Coördinatie

De Wet ruimtelijke ordening maakt het zelfstandig mogelijk om de verschillende besluiten die nodig zijn voor de realisatie van een ruimtelijke ontwikkeling (in dit geval een windpark) te coördineren (artikel 3.30 en volgende van die wet). Om deze coördinatie-regeling toe te passen, is een besluit van de gemeenteraad nodig. Dit besluit heeft de gemeenteraad van Arnhem genomen in de raadsvergadering van 19 december 2016.

Een aantal zienswijzen geeft aan dat het coördinatiebesluit niet mag worden toegepast aangezien het besluit naast het wind- en zonnepark tevens het bedrijventerrein Kleefse Waard omvatte. Gesteld wordt dat er een nieuw besluit genomen dient te worden. In artikel 3.30 van de Wro wordt aan de gemeenteraad de bevoegdheid toegekend om een besluit tot coördinatie te nemen. Het coördinatiebesluit wordt aangemerkt als de zogenaamde startmodule waarin door de gemeenteraad wordt aangegeven dat zij ten behoeve van de verwezenlijking van het beoogde onderdeel van het gemeentelijk beleid een bestemmingsplan zal vaststellen en in samenhang hiermee de nodige uitvoeringsbesluiten gecoördineerd zal voorbereiden, nemen en bekendmaken (artikel 3.30, lid 1 onderdeel b van de Wro). Verder dient in het coördinatiebesluit te worden aangegeven welke procedure gevolgd moet worden bij de gecoördineerde voorbereiding en bekendmaking van de besluiten die onder het coördinatiebesluit vallen (artikel 3.30, lid 2 van de Wro). Uit artikel 3.30 van de Wro volgen derhalve twee vormvoorschriften waaraan de redactie van het coördinatiebesluit moet voldoen. Aan deze beide vormvoorschriften wordt in het onderhavige geval voldaan, nu in het coördinatiebesluit is aangegeven dat een bestemmingsplan zal worden vastgesteld en in samenhang daarmee de nodige uitvoeringsbesluiten gecoördineerd zullen worden voorbereid ter verwezenlijking van een windturbinepark in de gemeente. Dat de naam van het (toen nog vast te stellen) bestemmingsplan in het coördinatiebesluit enigszins verschilt van de definitieve naam van het bestemmingsplan zoals aangegeven in het vaststellingsbesluit, laat onverlet dat uit coördinatiebesluit volgt op welk project het besluit betrekking heeft en welke procedure zal worden gevolgd ter voorbereiding van de benodigde besluiten. De redactie van het coördinatiebesluit voldoet daarmee aan artikel 3.30 van de Wro.

2.4 Second opinion

De provincie heeft in het kader van haar overkoepelende rol in windenergie bij de voorbereiding van de bestemmingsplan- en m.e.r.-procedure opdracht gegeven een second opinion uit te laten voeren op de onderzoeken en geproduceerde stukken. Deze second opinion is uitgevoerd door het adviesbureau Bosch en Van Rijn en had met name betrekking op de onderwerpen geluid, externe veiligheid, slagschaduw en natuur. Dit onderzoeksbureau acht de stukken compleet en voldoende om de procedure voort te zetten, met inachtneming van enkele inhoudelijke suggesties.

2.5 Natuur

Haalbaarheid plan in het kader van de Wet natuurbescherming

Een enkele reclamant is van mening dat beter onderbouwd moet worden dat het plan haalbaar is in het kader van de Wet natuurbescherming. Ook dient goede monitoring van mogelijke natuureffecten onderdeel van het plan te zijn. Een reclamant geeft aan dat hierbij expliciet gekeken dient te worden naar de gevolgen van het plan op de uiterwaarden aan de Westervoortse zijde van de IJssel.

In verband met de mogelijke effecten op de natuur is een Wet natuurbescherming vergunning aangevraagd. De uitgevoerde natuuronderzoeken geven geen aanleiding om te veronderstellen dat deze vergunning niet kan worden verleend. Er worden mitigerende maatregelen getroffen. De Commissie m.e.r. heeft deze onderzoeken voldoende geacht.

2.5.1 Vogels

In de Natuurtoets worden negatieve effecten op instandhoudingsdoelen van N2000-gebied de Veluwe (habitattypen, habitatsoorten dan wel broedvogels) onderzocht en vervolgens uitgesloten. Voor het

N2000-gebied Rijntakken worden effecten op broedvogels uitgesloten evenals negatieve effecten op de meeste soorten niet-broedvogels met een instandhoudingsdoel in N2000-gebied Rijntakken ten gevolge van verstoring en verslechtering. Gezien het voorkomen van Grauwe gans, Kolgans en Wulp in en rondom het plangebied kunnen deze soorten meer dan incidenteel slachtoffer worden door een aanvaring met een windturbine. Bovendien kunnen slaap/rustplaatsen van deze soorten verstoord worden door de draaiende windturbines. Derhalve is voor deze soorten nader onderzoek verricht.

De uitkomst van dit onderzoek is dat - op grond van de verstoringsafstanden van Wulp van 400 m en de minimale afstand van de geplande windturbines tot de meest dichtbij zijnde slaapplek - effecten ten gevolge van verstoring op Wulp worden uitgesloten. Voor Grauwe gans, Kolgans betekent de afname ca. 200 ha geschikt foerageergebied binnen 400 m van de windturbines slechts een marginale afname van het totale areaal geschikt foerageergebied dat meer dan 10.000 ha bedraagt. De conclusie luidt dat er daarom geen sprake is van maatgevende verstoring onder foeragerende ganzen.

Op grond van geaccepteerde uitgangspunten is de additionele sterfte bepaald voor Grauwe gans, Kolgans en Wulp. In de Natuurtoets wordt ten aanzien van Grauwe gans en Kolgans geconcludeerd dat het Windpark Koningspleij met zekerheid geen effect heeft op de populatieomvang en dus, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen, met zekerheid eveneens geen significant negatief effect. Met betrekking tot de Wulp wordt in de Natuurtoets geconcludeerd dat de additionele sterfte als gevolg van de geplande windturbines zich met 1-5 individuen in dezelfde orde grootte bevindt als de 1%-mortaliteitsnorm (4 ex). Derhalve is voor de Wulp een Passende beoordeling opgesteld. Hierin zijn de cumulatieve effecten beoordeeld in cumulatie met windpark Zuiderzeehaven (Kampen). De gecumuleerde additionele sterfte voor Natura 2000-gebied Rijntakken bedraagt 5-9 wulpen. Omdat daarmee de additionele sterfte op jaarbasis de 1%-mortaliteitsnorm voor Natura 2000-gebied Rijntakken overstijgt (4 wulpen) wordt geconcludeerd dat zonder mitigerende maatregelen negatieve effecten op de populatie en significant negatieve effecten op het behalen van het instandhoudingsdoel niet kunnen worden uitgesloten.

Om het aantal aanvaringslachtoffers van de Wulp te beperken maken mitigerende maatregelen deel uit van het voorgenomen initiatief. De drie zuidelijke turbines worden in de periode van 1 september tot 1 april, dan wel tot het moment dat de wulpen in het voorjaar het gebied aantoonbaar eerder verlaten hebben, dagelijks stilgezet, over de periode 1 september tot uiterlijk 1 april, in de ochtend vanaf 30 minuten voor zonsopkomst tot 30 minuten na zonsopkomst en in de avond tot 60 minuten na zonsondergang volgens tijden van zonsopkomst en - ondergang van het KNMI. In de Passende beoordeling wordt betoogd dat het aantal passages langs de meest noordelijke turbine verwaarloosbaar is en daarmee voor deze turbine geen stilstandvoorziening vereist is. Met inbegrip van de voorgestelde mitigerende maatregelen wordt het maximale aantal slachtoffers in Windpark Koningspleij teruggebracht tot minder dan 1 Wulp per jaar. Derhalve kunnen effecten op de populatie-omvang, dan wel een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelen van Natura 2000 gebied Rijntakken met zekerheid worden uitgesloten.

Barrièrewerking vogels

In een deel van de zienswijzen wordt aangegeven dat de windturbines zorgen voor barrièrewerking.

Bij nadering van een windpark passen vrijwel alle vogels hun vliegroutes aan: ofwel door het gehele park, ofwel door individuele turbines te vermijden. Door dit gedrag vermindert de kans op een aanvaring. De reacties zijn afhankelijk van het type windturbines en de omvang van het windpark, en verschillen ook binnen een soort en tussen soorten. Als het park in een groot cluster of in een lange lijn is gevormd, kan het een barrière in een vliegroute worden. Dit zou kunnen leiden tot het onbereikbaar of onbruikbaar worden van rust- of foerageergebieden. Verder treedt een verhoogd energieverbruik en tijdverlies op door het uitwijkgedrag. In de passende beoordeling is beargumenteerd dat geen sprake zal zijn van barrièrewerking. De geplande opstelling is kort (4 turbines), met een relatief grote tussenafstand (385 meter) en zal geen onneembare barrière voor vogels (o.a. wulpen) vormen. Er zijn geen situaties bekend waarbij een dergelijke opstelling tot een onneembare barrière voor vogels (o.a. wulpen) leidt. De verstoringsafstand van 400 meter geldt voor wulpen aan de grond en niet, zoals gesuggereerd, voor vliegende vogels. Bovendien staan drie van de vier windturbines stil tijdens slaaptrek, waardoor vogels de lijn nog makkelijker passeren. In verschillende onderzoeken is (al dan niet systematisch) vastgesteld dat

vogels een windpark of lijnopstelling bij voorkeur ter hoogte van één of meerdere stilstaande turbine(s) passeren (Krijgsveld et al. 2011, Witte & Lieshout 2003, Poot et al. 2001, Winkelman 1992). Tenslotte, voor vogels die eventueel toch gehinderd zouden worden door de opstelling is de extra omvliegafstand naar de slaappleaats dusdanig klein dat extra energiekosten verwaarloosbaar klein zijn.

In de natuurtoets wordt geconcludeerd dat het geplande windpark geen barrière vormt voor vogels. De geplande lijnopstelling is van beperkte lengte (circa 1,2 kilometer) en de ruimte tussen de windturbines is groot (385 m), zodat vogels hier zonder veel moeite of energieverlies om heen of tussendoor kunnen vliegen.

2.5.2 Vleermuizen

Voor het N2000-gebied Rijntakken worden in de Natuurtoets negatieve effecten op habitattypen en habitatsoorten uitgesloten, op grond van de afstand en/of het ontbreken van geschikte habitats nabij het windpark. Ook voor de Meervleermuis worden negatieve effecten uitgesloten. Het plangebied heeft geen betekenis voor deze soort.

Uit de natuurtoets ten behoeve van de bouw en het gebruik van Windpark Koningspleij, is gebleken dat zowel van sommige algemene vogelsoorten als van twee soorten vleermuizen (Gewone dwergvleermuis en Ruige dwergvleermuis) sprake zal zijn van meer dan incidentele sterfte (>1 slachtoffer per jaar) in windpark Koningspleij (Kruijt et al. 2016, Gyimesi & Heunks 2016). Voor Windpark Koningspleij is voorzien in circa 15 jaarlijkse slachtoffers van Gewone dwergvleermuis en circa 5 jaarlijkse slachtoffers van Ruige dwergvleermuis (Kruijt et al. 2016). Voor beide soorten ligt de voorziene sterfte daarmee (ruim) onder de 1%-mortaliteitsnorm van de lokale populatie, waarmee een effect op de gunstige staat van instandhouding van deze populatie met zekerheid uitgesloten kan worden. Dit geldt dan eveneens voor de regionale en de landelijke populatie (Kruijt et al. 2016). Er zijn daarom m.b.t. vleermuizen geen mitigerende maatregelen nodig om een effect op de gunstige staat van instandhouding te voorkomen.

3. Reactie op zienswijzen

Zienswijze Reclamant 1;		
	Samenvatting zienswijze	Reactie bevoegd gezag
1.1	Er wordt gesteld dat effecten op de gunstige staat van instandhouding van de betrokken populaties van vogels/vleermuizen met zekerheid zijn uitgesloten. Aan deze conclusie wordt sterk getwijfeld.	Voor vogels gaat er mogelijk enig leefgebied verloren als gevolg van ruimtebeslag. Er zijn echter voldoende leefgebieden in de omgeving, zodat overtreding van verbodsbepalingen en/of een effect op de gunstige staat van instandhouding voor alle betrokken soorten met zekerheid is uitgesloten, zoals blijkt uit de verschillende door Bureau Waardenburg (verder: BuWa) uitgevoerde onderzoeken (Passende Beoordeling (juli 2016), de Nadere Onderbouwing 10 november 2016) en de Toelichting Aanvraag Ontheffing (TAUW, 22-12-2016). Voorts is er volgens hetzelfde onderzoek geen sprake van verblijfplaatsen, foerageergebieden en vliegroutes van wezenlijke betekenis voor vleermuizen.
1.2	Effecten worden gebagatelliseerd want door de impact van het windpark op de beschermde soorten en het feit dat de turbines op zo korte afstand staan van Natura-2000 gebieden vindt een ernstige verstoring van de Natuurwaarden plaats.	Het plangebied maakt geen deel uit van het N2000-gebied, het ligt op enkele honderden meters van het Natura2000-gebied Rijntakken. Die afstand garandeert dat er geen significante effecten zijn op het genoemde gebied.
1.3	De verstoring en barrièrewerking van het windpark is sterk onderschat en dient opnieuw op de juiste wijze te worden bepaald	De barrièrewerking en verstoring zijn wel degelijk accuraat onderzocht. Zie barrièrewerking vogels in par. 2.4 op pagina 9 en de Passende Beoordeling (Bijlage 2, pg 58).
1.4	Alle negatieve invloeden in het gebied van de IJssel moeten in beschouwing worden genomen, ook bijv. recreatieplannen en ontgronding. Daar waar BuWa aangeeft dat er enige samenhang bestaat met een windpark bij Kampen dan moet het geheel van de vogeltrekroute langs de IJssel worden geïnventariseerd, zoals ook (niet-limitatief) de geplande windparken bij Bijvanck, Zutphen en Duiven (t.b.v. Waterschap).	In de cumulatieparagraaf van de Passende Beoordeling zijn de eventuele cumulatieve effecten van op de instandhoudingsdoelen voor N2000-gebied Rijntakken onderzocht (tabel 4.2 van de Passende Beoordeling). Het stroomgebied Rijn-IJssel veroorzaakt slechts voor enkele soorten in geringe mate stuwing van vogeltrek, in tegenstelling bijvoorbeeld tot de kustgebieden. Over het plangebied is voornamelijk sprake van breedfronttrek. Voor trekvogels is het daarom niet noodzakelijk om cumulatieve effecten te beoordelen. Voor de Wulp zijn de cumulatieve effecten met de ontwikkeling van 7 andere windparken beoordeeld. Uit deze analyse is gebleken dat alleen de (potentiële) effecten van windpark Zuiderzeehaven relevant zijn. De overige onderzochte initiatieven leiden niet tot additionele cumulatieve effecten.
1.5	De conclusies van BuWa dat bepaalde vogelsoorten weliswaar worden verstoord, maar naar andere locaties kunnen verplaatsen, wordt niet getoetst aan beperkingen die al daar door vergelijkbare initiatieven (kunnen) zijn ontstaan.	Door de aanleg, de fysieke aanwezigheid en het in gebruik zijn van windturbines kan het leefgebied voor vogels worden aangetast. In de natuurtoets is bepaald voor welke vogelsoorten en in welke fase (aanleg- of gebruiksfase) dit voor windpark Koningspleij aan de orde kan zijn. Gezien de aard en omvang van de ingreep zal voor geen enkele vogelsoort sprake zijn van een permanente, substantiële, verplaatsing van exemplaren naar andere locaties. In het kader voor de soortbescherming van de Wet Natuurbescherming (voorheen Flora- en faunawet) is

		<p>vastgesteld dat verstoring van in gebruik zijnde nesten en/of vaste rustplaatsen is uitgesloten. Dit met inachtneming van de mitigerende maatregelen. Verplaatsing naar andere locaties is in dit opzicht dus niet aan de orde. In het kader van de gebiedenbescherming van de Wet Natuurbescherming (voorheen Natuurbeschermingswet 1998) is de kans op verstoring van de Wulp, Grauwe gans en Kolgans nader onderzocht. Voor overige vogelsoorten die in het kader van de gebiedenbescherming relevant zijn, kan verstoring worden uitgesloten, omdat deze niet of nauwelijks binnen de beïnvloedingsfeer van de windturbines voorkomen (Passende Beoordeling, §3.2.4). Verplaatsing naar andere locaties is voor deze soorten dus niet aan de orde. Dat geldt ook voor de Wulp omdat de afstand tot de slaapplaatsen voldoende groot is (Passende Beoordeling, §4.2.4). Voor de Grauwe gans en Kolgans is de aantasting van leefgebied verwaarloosbaar ten opzichte van het totaal areaal beschikbaar foerageergebied (Passende Beoordeling, §4.2.4). Ongeacht beperkingen van andere initiatieven zal voor deze vogelsoorten geen sprake zijn van een permanente, substantiële, verplaatsing van exemplaren naar andere locaties laat staan een verlies aan draagkracht.</p>
1.6	Onderzoek wulpen is te beperkt voor de getrokken conclusies.	<p>Er is naast de 6 radartellingen, ook gebruik gemaakt van de telgegevens van onder andere de Vogelwerkgroep Arnhem⁵ over de afgelopen jaren, die tijdens meerdere tellingen het tijdstip van vertrekken van de slaapplaats vastgesteld heeft). Daarnaast is gebruik gemaakt over de best beschikbare kennis over aanvaringsrisico's. Voor het ontwerp en de effectbepaling van de stilstandvoorziening is gebruik gemaakt van de best ter beschikking staande informatie en locatiespecifiek veldonderzoek. Hierbij is niet alleen de informatie uit het veldonderzoek van BuWa gebruikt, maar ook de informatie uit het meerjarige onderzoek van de Vogelwerkgroep (o.a. informatie over aantallen, vlieggedrag en seizoensverloop).</p>
1.7	De verplaatsingen van de Wulpen bij zonsopgang zijn niet met radarwaarnemingen onderzocht. Onduidelijk is welke percentage onder het begrip "grotendeels" valt.	<p>De stilstandvoorziening voor de ochtenduren is ook niet gebaseerd op de radarwaarnemingen, maar op de publicatie van Van Dorp (2014), die tijdens meerdere tellingen het tijdstip van vertrekken van de slaapplaats vastgesteld heeft. Het woord 'grotendeels' duidt erop dat een stilstandvoorziening in deze periode het grootste effect heeft om meeste slachtoffers te kunnen voorkomen. Het aantal slachtoffers dat valt van het aandeel wulpen dat na de stilstandvoorziening vertrekt van de slaapplaats, is zo klein dat daardoor het totale aantal slachtoffers per jaar in het windpark nog steeds onder de 1% van de jaarlijkse natuurlijke mortaliteit blijft en daarmee niet-significant te noemen is.</p>
1.8	De wulpen verplaatsen na verstoring in het duister massaal, zo blijkt uit tellingen en dus zeker niet de 10% van de populatie als aangenomen door BuWa. De wulpen verplaatsen in een breed front (300m) op	<p>In de passende beoordeling/ natuurtoets van het windpark is gerekend met zodanige worst-case uitgangspunten dat er eerder sprake zal zijn van overschatting dan van onderschatting van de</p>

⁵ Dorp, D. van, 2014. Fascinatie voor slapende Wulpen in de regio Arnhem. Vlerk 31(3): 125-130.

	<p>rotorhoogte. Zij lopen extra risico gezien de onderlinge relatief korte afstanden tussen de windturbines (385m)</p>	<p>effecten, ook wanneer rekening wordt gehouden met de aanvullende informatie van de Vogelwerkgroep Arnhem. De vliegintensiteit (de zgn. 'flux') van wulpen door het plangebied is in de Passende Beoordeling overschat. In de slachtofferberekening is aangenomen dat in de helft van de gehele periode waarin de stilstandvoorziening wordt toegepast de wulpen door het plangebied vliegen van – en naar de slaappleaats in de Nieuwe Haven. Uitgaande van een periode van 7 maanden betekent dit dat gedurende 3,5 maand alle wulpen gebruik maken van deze slaappleaats. Dit is een overschatting omdat in werkelijkheid de wulpen pas vanaf november/december en daarmee veel minder dan de helft van de tijd gebruik maken van deze slaappleaats.</p> <p>Volgens de stilstandvoorziening die is voorzien zullen drie van de vier windturbines 's avonds worden stilgezet vanaf zonsondergang tot een uur na zonsondergang en in de ochtend vanaf een half uur voor tot een half uur na zonsopkomst, omdat in deze periode de vliegintensiteit van wulpen het hoogst is en dus het effect van mitigatie het grootst. Dit is bepaald op basis van de tellingen van de VWG (Van Dorp 2014) en het aanvullend veldonderzoek van BuWa (zie o.a TAUW, 2016⁶). Bij de berekening van het effect van de stilstandvoorziening is aangenomen dat 80% van de avondtrek zich tijdens de periode van stilstand voltrekt. Dit betekent dat er rekening mee is gehouden dat 20% van de flux zich later op de avond kan voltrekken. Bovendien is aangenomen dat wulpen nog in de nacht van locatie kunnen wisselen. Om hiermee rekening te houden is het aangenomen dat 10% van alle wulpen nog in de nachtelijke uren van slaappleaats wisselt. Dit betekent dat in de effectbepaling is aangenomen dat 30% van de totale flux zich kan voltrekken buiten de periode van stilstand. Dit is een 'worst case' aanname omdat in praktijk het gros van de wulpen in een uur na zonsondergang naar de slaappleaats vliegt en uitwisseling tussen slaappleaatsen in de nacht geen regel is. Bovendien is de vliegintensiteit van wulpen in de slachtofferberekeningen overschat (zie opmerking hiervoor). Wanneer we rekening houden met een passage van 50% van de vogels buiten de periode van stilstand dan wordt de sterfte met de stilstandvoorziening nog altijd (ruimschoots) gereduceerd tot incidenteel (<1 slachtoffer per jaar).</p>
1.9	<p>Drie windturbines blokkeren effectief de 'pendelroutes' van de wulpen als zij gebruik maken van de slaappleaats Nieuwe Haven. Er is meer barrièrewerking dan verondersteld.</p>	<p>De geplande lijnopstelling is van beperkte lengte (circa 2 kilometer) en de ruimte tussen de windturbines groot is (385 meter), zodat vogels hier zonder veel moeite en energieverlies omheen of tussendoor kunnen vliegen. Vooral voor de genoemde trekvogels die lange afstanden tussen hun broedgebieden en overwinteringsgebieden afleggen vormt een lijnopstelling van 2 kilometer geen barrière. Voor barrièrewerking vogels zie ook pagina 9 van deze zienswijzenota.</p>
1.10	<p>Ook is de stilstandvoorziening voor turbine 4</p>	<p>Om significant negatieve effecten van het windpark</p>

⁶ TAUW, 2016. Toelichting aanvraag 6118 ontheffing Wet natuurbescherming

	essentieel	met zekerheid uit te kunnen sluiten is een stilstandvoorziening van 3 turbines als mitigerende maatregel aanbevolen. De voorziening is niet ontworpen om de additionele sterfte tot nul te reduceren, maar om de sterfte terug te brengen tot incidenteel (minder dan 1 slachtoffer per jaar). Het realiseren van de stilstandvoorziening van de 4 ^e turbine is niet meer nodig om dit te bereiken.
1.11	Is voor bepalen verstoringsafstand uitgegaan van 800 m? Onafhankelijke toetsing op grond van de onderzoeken die hieraan ten grondslag liggen	Voor wulpen is uitgegaan van een verstoringsafstand van 400 meter en voor ganzen is uitgegaan van 200-400 meter. Gezien de afstand van de turbinelocaties tot de slaappleatsen van wulpen (>400 meter) zullen de individuele slaappleatsen niet verstoord worden door de turbines. Hötker ⁷ heeft in zijn review op basis van 24 studies de gemiddelde verstoringsafstand van windturbines voor wulpen op 212 m ingeschat. Verder leken 11 van de 30 studies geen negatieve effecten over wulpen gerapporteerd te hebben, tegenover 19 studies waar negatieve effecten wel gevonden waren. Op basis hiervan concludeert Hötker (2006) dat er overwegend van negatieve effecten uitgegaan kan worden, maar dat het aantal negatieve studies tegenover studies met geen effecten niet significant was. In een Belgisch onderzoek naar de effecten van windturbines bleek dat de aantallen wulpen en hun locatiekeuze niet opvallend gewijzigd waren na het plaatsen van 11 windturbines in de buurt van de slaappleats (Everaert 2008 ⁸). De waargenomen minimumafstand van pleisterende en rustende wulpen tot de turbines was 250 m (Everaert, 2008). BuWa hanteert op grond van Duits onderzoek uit worst-case overwegingen een verstoringsafstand van 400 m ⁹ . daarom concluderen we dat er geen sprake zal zijn van een significant verstoringseffect op individuele slaappleatsen van de wulp. In de passende beoordeling is beargumenteerd dat geen sprake zal zijn van barrièrewerking. De geplande opstelling is kort (4 turbines), met een relatief grote tussenafstand (385 meter) en zal geen onneembare barrière voor wulpen vormen. Er zijn geen situaties bekend waarbij een dergelijke opstelling tot een onneembare barrière voor vogels leidt. Bovendien staan drie van de vier windturbines stil tijdens slaaptrek, waardoor vogels de lijn nog makkelijker passeren. In verschillende onderzoeken is (al dan niet systematisch) vastgesteld dat vogels een windpark of lijnopstelling bij voorkeur ter hoogte van één of meerdere stilstaande turbine(s) passeren. Omdat geen sprake is van barrièrewerking en individuele slaappleatsen van wulpen niet worden aangetast zal het gecombineerde belang van de

⁷ Hötker, H., K.-M. Thomsen & H. Köster, 2006. Impacts on biodiversity of exploitation of renewable energy sources: the example of birds and bats. Facts, gaps in knowledge, demands for further research, and ornithological guidelines for the development of renewable energy exploitation. Michael-Otto-Institut im NABU, Bergenhusen.

⁸ Everaert J., 2008. Effecten van windturbines op de fauna in Vlaanderen: onderzoeksresultaten, discussie en aanbevelingen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2008(44). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek: Brussel: Belgium. (174 pp).

⁹ Schreiber, M., 1993. Windkraftanlagen und Watvogel-Rastplätze, Störungen und Rastplatzwahl von Brachvogel und Goldregenpfeifer. Natur und Landschaft(25): 133-139.

		<p>slaapplaatsen niet worden aangetast. Met de stilstandvoorziening van de 3 zuidelijkste windturbines als mitigerende maatregel worden significant negatieve effecten op de wulp met zekerheid uitgesloten. Verplaatsen van de drie zuidelijke windturbines wordt daarom niet nodig geacht.</p>
1.12	<p>Provinciaal rustgebied Winterganzen. Met de stelling van BuWa dat ganzen windparken mijden op een afstand van 400m moet worden geconcludeerd dat dit windpark leidt tot een ernstige verstoring. Zo wordt het functioneren van het Natura-2000-gebied tussen het windpark en Westervoort feitelijk voor deze ganzen, maar ook andere vogelsoorten als steltlopers, etc. onmogelijk gemaakt. De verstoring van het aangewezen rustgebied winterganzen verhindert de oprichting van een windpark</p>	<p>In de uitgevoerde Passende Beoordeling wordt over verstoring van ganzen aangegeven dat de verstoringsafstand van windturbines tot foeragerende ganzen circa 200 – 400 meter bedraagt. Uitgaande van een verstoringsafstand van 400 meter rondom iedere turbine, wordt binnen het plangebied circa 200 hectare minder geschikt voor ganzen (50 hectare per turbine). Dat wil zeggen dat niet alle vogels het gebied zullen mijden, maar de aantrekkelijkheid van het gebied wordt verlaagd. Dit is een verwaarloosbaar deel van het totale areaal geschikt foerageergebied in de omgeving (>10.000 hectare). Bovendien is in de directe omgeving van het plangebied en ruim binnen bereik van de slaapplaatsen voldoende alternatief foerageergebied aanwezig waar de ganzen naar uit kunnen wijken. Er is daarom geen sprake van maatgevende verstoring onder foeragerende ganzen. Wij concluderen hieruit dat de Hondsbroekse Pleij niet verloren gaat als rust- en foerageergebied.</p> <p>In het oriëntatiefase rapport dat is opgesteld door BuWa wordt aangegeven dat de geplande lijnopstelling van beperkte lengte is (circa 2 kilometer) en de ruimte tussen de windturbines groot is (385 meter), zodat vogels hier zonder veel moeite en energieverlies omheen of tussendoor kunnen vliegen. Vooral voor de genoemde trekvogels die lange afstanden tussen hun broedgebieden en overwinteringsgebieden afleggen vormt een lijnopstelling van 2 kilometer geen barrière.</p>
1.13	<p>De stelling in het onderstaande citaat dat de trek bij de turbinelocatie in een breed front voltrekt, wordt niet onderbouwd. Bij het windpark is juist sprake van significante versmalling van rivier met uiterwaarden en aanwezige dichte bebouwing.</p>	<p>In de oriëntatiefase (blz. 36, Bijlage 1-2 bij het MER) is geconcludeerd dat met uitzondering van de Wulp voor alle vogelsoorten de omvang van de sterfte door windpark Koningspleij verwaarloosbaar is. Het stroomgebied Rijn-IJssel veroorzaakt slechts voor enkele soorten in geringe mate stuwing van vogeltrek, in tegenstelling bijvoorbeeld tot de kustgebieden. Over het plangebied is voornamelijk sprake van breedfronttrek. Voor trekvogels is het daarom niet noodzakelijk om cumulatieve effecten te beoordelen. Voor de Wulp zijn de cumulatieve effecten met de ontwikkeling van 7 andere windparken beoordeeld.</p>
1.14	<p>Objectverlichting. De invloed op beschermde vogels en zoogdieren (vleermuizen) is niet onderzocht. De gevolgen van de verplichte objectverlichting voor de aanwezige beschermde soorten en de vogeltrek is niet onderzocht, derhalve kan een vergunning/ontheffing niet worden verleend totdat een getoetst en onafhankelijk onderzoek heeft plaatsgevonden.</p>	<p>Het effect van objectverlichting op vogels en vleermuizen is voor windpark Koningspleij op zichzelf niet onderzocht omdat op basis van onderzoek bij andere windparken een negatief effect van verlichting hier op voorhand kan worden uitgesloten. Voor andere windparken is onderzocht welke effecten van verlichting (voornamelijk luchtvaart) op vogels en vleermuizen verwacht mogen worden en of verlichting aanleiding kan zijn voor verhoogde sterfte (Lensink & van de Valk, 2010). In 2013 is voorts een overzicht gemaakt van de kennis over effecten van</p>

		luchtvaartverlichting op vogels en vleermuizen (Lensink & van der Valk, 2013). De belangrijkste conclusie aangaande vogels hieruit is dat van luchtvaartverlichting geen additionele sterfte verwacht wordt, omdat nachten met grote aantallen slachtoffers voorkomen rond structuren die tussen 200 en 600 m hoog zijn en slachtoffers vooral bekend zijn uit soortgroepen die niet in Europa voorkomen (Lensink & Dirksen 1998). Uit de beschikbare onderzoeken en kennis komt naar voren dat luchtvaartverlichting op windturbines niet leidt tot extra risico's voor vleermuizen. De literatuur die na 1998 en 2013 is verschenen, geeft hier geen andere kijk op.
1.15	Barrièrewerking weidevogels en steltlopers is onterecht niet onderzocht.	De aanvaringskans voor vogels (dus ook steltlopers) is vastgesteld in Windpark Oosterbierum (Winkelman, 1992 ¹⁰). Dit onderzoek is in de Passende Beoordeling gebruikt om het aantal potentiële slachtoffers te bepalen. Het onderzoek in de Sep-proefwindcentrale in Oosterbierum is tot nu toe het enige onderzoek waarin aanvaringskansen voor steltlopers zijn bepaald.
Aanpassing besluit: Deze zienswijze geeft geen aanleiding de ontheffing/vergunning aan te vullen/te wijzigen.		
Zienswijze Reclamant 2;		
	Samenvatting zienswijze	Reactie bevoegd gezag
2.1	Reclamant geeft een definitie van het gebied Hondsbreekse Pleij .	Deze definitie wordt ter kennisgeving aangenomen.
2.2	Coördinatieprocedure wordt niet gevolgd en er ontbreekt een toetsing van het zonnepark.	De Wet ruimtelijke ordening maakt het zelfstandig mogelijk om de verschillende besluiten die nodig zijn voor de realisatie van een ruimtelijke ontwikkeling (in dit geval een windpark) te coördineren (artikel 3.30 en volgende van die wet). Om deze coördinatie-regeling toe te passen, is een besluit van de gemeenteraad nodig. Dit besluit heeft de gemeenteraad van Arnhem genomen in de raadsvergadering van 19 december 2016. Eerst wordt getoetst of er ontheffing kan worden verleend voor de activiteit windpark. In het kader van het zonnepark wordt bij een aanvraag daarvoor beoordeeld of een ontheffing Wnb benodigd is. Hierbij worden de effecten van het windpark waarvoor ontheffing is verleend cumulatief meegenomen.
2.3	In de coördinatieprocedure worden zowel het windpark en zonnepark meegenomen.	Zie punt 2.2.
2.4	Getwijfeld wordt aan de representativiteit van het ecologisch onderzoek (bezoek op 15 juni 2016) van het gronddepot, op basis waarvan geconstateerd is voor welke soorten het depot geschikt zou zijn. Er zouden wel degelijk rugstreeppadden in het gebied kunnen voorkomen.	Voorschrift 12 en 13 van de omgevingsvergunning gaat in op eventuele te nemen maatregelen voorafgaand aan de start van de bouwwerkzaamheden.
2.5	De uitgevoerde second opinion heeft geen waarde, omdat deze vóór de termijn van indienen van zienswijzen is uitgekomen en in deze second opinion	Bosch en Van Rijn ¹¹ heeft in opdracht van de provincie een second opinion uitgevoerd in het kader van de bestemmingsplan- en m.e.r.

¹⁰ Winkelman, 1992. De invloed van de Sep-proefwindcentrale te Oosterbierum (Friesland) op vogels. DLO Inst. voor Bos- en Natuuronderzoek, Arnhem.

¹¹ Bosch & Van Rijn, 2017. Eendoordeel second opinion Windpark Koningspleij. Bosch en Van Rijn, Utrecht.

	het commentaar van de Vogelwerkgroep Arnhem niet meegenomen is.	procedure. Hierbij is ook natuuronderzoek (passende beoordeling) betrokken en volledig bevonden. Daarnaast heeft de Commissie m.e.r. de bij het bestemmingsplan /MER-rapport behorende onderzoeken beoordeeld. Naar aanleiding van het advies van de commissie heeft op onderdelen een aanvulling plaatsgevonden, welke door vaststelling van het bestemmingsplan inmiddels ook onderdeel uitmaakt van de benodigde stukken. Uit het (definitieve) advies van de Commissie blijkt dat de uitgevoerde onderzoeken voldoende zijn om de diverse milieubelangen op juiste wijze ter besluitvorming af te wegen.
2.6	Er heeft geen onafhankelijke toetsing van het natuuronderzoek plaatsgevonden.	BuWa is een gerenommeerd onafhankelijk onderzoeksbureau. Er is geen reden om aan de expertise en onafhankelijkheid te twifelen. De door Bosch en Van Rijn uitgevoerde second opinion geeft aan dat een juiste invulling wordt gegeven aan de conclusie van de passende beoordeling. Ook de Commissie m.e.r. heeft het natuuronderzoek beoordeeld en geoordeeld dat het afdoende is.
2.7	De versturende werking van het windpark is onvoldoende onderzocht en dient opnieuw uitgevoerd te worden.	Zie op pagina 9 (par. 2.4).
2.8	Er is nagelaten de negatieve effecten van gewijzigde omstandigheden elders (bijv. andere windparken, recreatie en ontgronding) te toetsen in het onderzoek.	Zie 1.4 van deze tabel.
2.9	Onderzoek wulpen is te beperkt voor de getrokken conclusies.	Zie 1.6 van deze tabel.
2.10	De verplaatsingen van de Wulpen bij zonsopgang zijn niet met radarwaarnemingen onderzocht. Onduidelijk is welke percentage onder het begrip "grotendeels" valt.	Zie 1.7 van deze tabel.
2.11	De wulpen verplaatsen na verstoring in het duister massaal, zo blijkt uit tellingen en dus zeker niet de 10% van de populatie als aangenomen door BuWa. De wulpen verplaatsen in een breed front (300m) op rotorhoogte. Zij lopen extra risico gezien de onderlinge relatief korte afstanden tussen de windturbines (385m)	Zie 1.8 van deze tabel.
2.12	Drie windturbines blokkeren effectief de 'pendelroutes' van de wulpen als zij gebruik maken van de slaappleaats Nieuwe Haven. Dit als gevolg van barrièrewerking.	Zie 1.9 van deze tabel.
2.13	Ook is de stilstandvoorziening voor turbine 4 essentieel.	Zie 1.10 van deze tabel.
2.14	Is voor bepalen verstoringafstand uitgegaan van 800 m? Onafhankelijke toetsing op grond van de onderzoeken die hieraan ten grondslag liggen	Zie 1.11 van deze tabel.
2.15	Er heeft geen toetsing plaatsgevonden van de Arnhemse alternatieven en bij aanwijzing van Koningspleij als projectgebied zijn ongunstige elementen op onjuiste wijze verwijderd.	In het kader van de bestemmingsplan- en m.e.r.-procedure zijn alternatieven onderzocht en beoordeeld. Dit heeft ertoe geleid dat voor onderhavige locatie een bestemmingsplan, inclusief MER-rapport, is vastgesteld, dat onder andere vier windturbines mogelijk maakt.
2.16	Provinciaal rustgebied winterganzen. Met de stelling van BuWa dat ganzen windparken mijden op een afstand van 400m moet worden geconcludeerd dat	Zie 1.12 van deze tabel.

	dit windpark leidt tot een ernstige verstoring. Zo wordt het functioneren van het Natura-2000-gebied tussen het windpark en Westervoort feitelijk voor deze ganzen, maar ook andere vogelsoorten als steltlopers, etc. onmogelijk gemaakt.	
2.17	Objectverlichting. De invloed op beschermde vogels en zoogdieren (vleermuizen) is niet onderzocht. De gevolgen van de verplichte objectverlichting voor de aanwezige beschermde soorten en de vogeltrek is niet onderzocht, derhalve kan een vergunning/ontheffing niet worden verleend totdat een getoetst en onafhankelijk onderzoek heeft plaatsgevonden.	Zie reactie op 1.14
2.18	De Omgevingsvergunning moet opnieuw worden opgesteld omdat de mitigerende maatregelen voor o.a. vleermuizen niet zijn meegenomen in het vergunningstraject.	Het college van burgemeester en wethouders is bevoegd gezag ten aanzien van de omgevingsvergunning. De toetsing aan de Wet natuurbescherming vindt in deze zelfstandig plaats en staat derhalve los van de omgevingsvergunning. Zoals uit onderhavige beslissing blijkt bestaat er geen aanleiding tot het nemen van mitigerende maatregelen voor vleermuizen.
2.19	Het effect van verstoring door geluid vanuit de windmolens is onvoldoende meegenomen in het onderzoek.	Aan de westkant van het plangebied wordt verstoring door geluid op vogelrichtlijnsoorten uitgesloten omdat de afstand tussen dichtstbijzijnde vogelrichtlijngebied (onderdeel uitmakend van het Natura2000-gebied) en plangebied minstens 500 meter bedraagt. De dichtstbijzijnde vogelrichtlijngebieden aldaar betreffen de westelijke Koningspleij ten zuiden van de N325 en de uiterwaarden aan de overkant van de rivier de Neder-Rijn. Aan de oostkant van het plangebied ligt het dichtstbijzijnde Vogelrichtlijngebied (de uiterwaarden van de IJssel) dichterbij, namelijk 50 meter. Daar ligt echter de drukke vierbaans Pleijweg tussen het Natura2000-gebied en het plangebied. Het versturende effect van deze weg wordt veel groter geacht dan het geluidseffect tijdens de aanleg- en gebruiksfase.
2.20	De barrièrewerking als gevolg van de windmolens is onvoldoende uitgewerkt en als gevolg daarvan wordt het aantal vogelslachtoffers onderschat.	Zie paragraaf 2.4 Barrièrewerking.
2.21	De behandeling en functie van de Koningspleij-Noord vereist aanpassing in de voorliggende stukken.	De aanvraag tot ontheffing/vergunning in het kader van de Wnb heeft betrekking op een windpark op een specifieke locatie. Deze locatie is juridisch-planologisch vastgelegd in het bestemmingsplan Windpark en zonneveld Koningspleij-Noord. Uit dit bestemmingsplan valt op te maken dat voor het 'deelgebied' Koningspleij-Noord de bestemming 'Agrarisch' geldt. De gemeente Arnhem had eerder plannen om op het gedeelte Koningspleij-Noord een bedrijvenpark voor energie- en milieutechnologie te realiseren. In 2016 hebben burgemeester en wethouders echter besloten het bestemmingsplan niet aan te passen om dit bedrijvenpark mogelijk te maken en tevens een windpark en zonneveld mogelijk te maken.
2.22	De onderzoeken t.a.v. rugstreeppad verdienen extra maatregelen bij het verlenen van ontheffing in zowel de bouwfase als de exploitatiefase.	Zie ook 2.4 van deze tabel.
2.23	In telgebied RG 31111 is de negatieve invloed (door	Zie 1.15.

	de barrière van het windpark) op de steltlopers niet onderzocht.	
2.24	Niet duidelijk zou zijn dat ontheffing wordt aangevraagd in het kader van het wettelijk belang volksgezondheid en openbare veiligheid.	In tabel 2.2 staat meerdere keren vermeld dat als wettelijk belang wordt aangedragen: Vogelrichtlijn, artikel 3.1 Wnb, belang volksgezondheid of openbare veiligheid.
2.25	De aanvrager (VOF Windpark Koningspleij) is voor zover het vier windturbines betreft geen eigenaar van de grond.	Een ontheffing/vergunning in het kader van de Wnb wordt verleend aan de initiatiefnemer van een project dat mogelijk effecten heeft op Natura2000-gebieden en/of beschermde soorten. Voor de toetsing in het kader van de Wnb is niet relevant wat de eigendomssituatie is.
2.26	Bijlagen bij aanvraag zouden ontbreken (ook in relatie tot coördinatieprocedure, (punt 7 reclamant): <ul style="list-style-type: none"> • beschrijving van de werkzaamheden (met detailinformatie), uitvoering en planning • alternatieve locaties • mitigatieplan • akkoordverklaring grondeigenaren • gerelateerde onderzoeken m.b.t. de bestemming zonneveld 	Is deels niet van toepassing op deze ontheffing, maar heeft betrekking op de procedure van de omgevingsvergunning (zoals de genoemde onderzoeken bestemming zonneveld) In de voetnoot op pagina 1 van het ontwerpbesluit zijn de documentnrs van de vermeend ontbrekende stukken opgenomen. Deze inzage-stukken zijn digitaal opvraagbaar bij de Provincie (zoals in betreffende voetnoot is toegelicht)
2.27	In de notitie Tauw BV, kenmerk N001-1230381NJE-V01 ontbreekt een omschrijving van de bestaande situatie van de locatie.	Op basis van verschillende literatuurbronnen is nader bekeken welke beschermde soorten in of in de omgeving van het plangebied voorkomen. Vervolgens is tijdens het oriënterende veldbezoek gecontroleerd in hoeverre soorten daadwerkelijk in het plangebied kunnen voorkomen of in hoeverre de locatie voldoet aan de eisen die deze soorten aan hun leefomgeving stellen. Dit heeft tenslotte geresulteerd in een overzicht van de soorten die daadwerkelijk in of nabij de planlocatie verwacht worden. Getoetst is uiteindelijk of het beoogde voornemen een effect kan hebben op deze verwachte aanwezige beschermde soort(en). Voor beschermde gebieden zijn de instandhoudingsdoelstellingen (Natura 2000-gebieden, beschermde natuurmonumenten) en wezenlijke waarden en kenmerken (EHS) beschreven en wordt getoetst of het voornemen een effect kan hebben op de te beschermen waarden.
2.28	Voor beoordeling en toetsing van de effecten van windpark Koningspleij ontbreekt een Gelderse verordening van de Wnb.	Er wordt rechtstreeks getoetst aan de Wet natuurbescherming aangezien de provincie geen gebruik heeft gemaakt van de bevoegdheid aanvullende regels te stellen.
2.29	Aantallen slachtoffers cf ontheffingsaanvraag Wnb zou niet in lijn zijn met andere documenten.	Voor zover reclamant doelt op de overige relevante informatie zoals de telgegevens: deze zijn meegenomen in de studies van BuWa (o.a. Passende Beoordeling (juli 2016), de Nadere Onderbouwing 10 november 2016)).
2.30	Stilstandvoorziening 4 ^e molen is nodig (ook punt 6 reclamant)	Zie 1.10 van deze tabel.
2.31	Onduidelijk is of bomenkap plaatsvindt en of deze wordt gecompenseerd. Zie ook punt 4.2 reclamant)	In het kader van de Wnb kan tot 4 weken voor de aanvang van werkzaamheden, waarbij bomen in een oppervlakte van >0,1 ha of een bomenrij van meer dan 20 bomen worden gekapt, een kapmelding worden gedaan. Dit betekent dat ook zonder kapmelding een ontheffing/vergunning kan worden afgegeven.
2.32	Verstorende werking turbines wordt onderschat.	Zie 1.6 t/m 1.9 in deze tabel.

2.33	Sterfte van 100 vogels of vleermuizen/jaar leidt tot afname vogelpopulaties. Is in visie reclamant significant effect. Gsvi zou wel in het geding zijn.	Er is het uitgangspunt gehanteerd dat met een sterfte van minder dan 1% van de jaarlijkse natuurlijke mortaliteit geen sprake is van aantasting van de gsvi. De 1%-norm is een door de Raad van State geaccepteerde norm.
2.34	Effecten van het windpark op de kernwaarden van het nabijgelegen NNN zijn niet beschreven.	Voor zover het NNN niet overeenkomt met de begrenzing van het nabijgelegen Natura 2000-gebied, wordt in het kader van de Wnb niet getoetst aan natuurwaarden in overig natuurgebied.
2.35	Het provinciaal aanwijzingsbesluit rustgebieden winterganzen van Gedeputeerde Staten ontbreekt.	Zie 1.12 van deze tabel
2.36	De barrièrewerking van de lijnopstelling is niet onderzocht.	De barrièrewerking en verstoring zijn onderzocht en in de beoordeling meegenomen. Zie barrièrewerking vogels op pagina 9 (par. 2.5.1).
2.37	Effecten objectverlichting (versturende en verblindende effect op beschermde soorten) zijn bij ontwerpvergunning/-onthefing Wnb niet onderzocht.	Zie reactie op 1.14
Aanpassing besluit: deze zienswijze geeft geen aanleiding de ontheffing/vergunning aan te vullen/te wijzigen.		
3. Zienswijze Vogelwerkgroep Arnhem e.o.;		
	Samenvatting zienswijze	Reactie bevoegd gezag
3.1	Wulpen verplaatsen zich meer dan incidenteel in het donker tussen slaapplaatsen aan weerszijden van de Pleijweg en lopen dan extra risico op aanvaring. Dit in tegenstelling dat wordt gesteld in de rapportage.	Ondanks het feit dat er incidenteel verplaatsingen plaats kunnen vinden in het donker, zal met de stilstandvoorziening voorkomen worden dat het sterftecijfer meer dan 1% van de jaarlijkse natuurlijke mortaliteit gaat bedragen. Onderzoeksgegevens van Van Dorp (2014) onderschrijven dit.
3.2	Wulpen vliegen na verstoring in het duister massaal op (en niet slechts 10%) zo blijkt uit slaapplaatstellingen.	Zie 1.8 van deze tabel.
3.3	Wulpen vliegen in een breed front (ca. 300 m) op rotorhoogte en lopen dan extra risico gezien de onderlinge relatief korte afstanden tussen de windturbines (385 m).	Zie 1.8 van deze tabel.
3.4	Drie van de vier turbines blokkeren effectief de pendelroutes van de wulpen zolang de gebruik maken van De Nieuwe Haven als slaapplaats.	Zie 1.9 van deze tabel.
3.5	De generieke maatregel van 2x1 uur stilstand per dag is niet effectief, omdat de turbines draaien als er onverhoopt wel wulpen vliegen (bij sneeuw, regen of in het donker).	Het gaat om de sterfte terug te brengen tot minder dan 1% van de jaarlijkse natuurlijke mortaliteit. Zie ook 1.10 van deze tabel.
3.6	De stilstandperiode ten behoeve van de Wulp van 1 september t/m 31 maart is te kort.	Het gaat om de sterfte terug te brengen tot minder dan 1% van de jaarlijkse natuurlijke mortaliteit. Zie ook 1.10 van deze tabel.
3.7	De vierde meest noordelijke turbine moet ook worden stilgezet.	Het gaat om de sterfte terug te brengen tot minder dan 1% van de jaarlijkse natuurlijke mortaliteit. Zie ook 1.10 van deze tabel.
3.8	De tijdsduur van stilleggen 's ochtend en 's avonds is te kort.	Het gaat om de sterfte terug te brengen tot minder dan 1% van de jaarlijkse natuurlijke mortaliteit. Zie ook 1.10 van deze tabel.
3.9	Ook in het duister vindt er uitwisseling tussen slaapplaatsen plaats.	Het gaat om de sterfte terug te brengen tot minder dan 1% van de jaarlijkse natuurlijke mortaliteit. Zie ook 1.10 van deze tabel.
Aanpassing besluit: deze zienswijze geeft geen aanleiding de ontheffing/vergunning aan te vullen/te wijzigen.		
Zienswijze Stichting Wijkraad MSW te Westervoort		
	Samenvatting zienswijze	Reactie bevoegd gezag
4.1	Onduidelijk is welke definitie wordt gehanteerd voor het gebied Hondbroekse Pleij.	Zie 2.1 van deze tabel.
4.2	In de zienswijze wordt vastgesteld dat de aangekondigde coördinatieprocedure niet wordt	Zie 2.2 van deze tabel.

	gevolgd of nageleefd.	
4.3	In de onderzoeken komt uitsluitend de oprichting van het windpark aan de orde. In deze onderzoeken is zowel niet duidelijk geanalyseerd als onderzocht hoe beide activiteiten, zijnde de realisatie van een zonneveld en een windpark in een beperkt plangebied (ingeklemd tussen natura-2000 gebieden) de aanwezige en beschermde flora en fauna negatief kan beïnvloeden.	Zie 2.2 van deze tabel.
4.4	De hier gevraagde ontheffing voor de natuurwaarden heeft alleen betrekking op de oprichting van een windpark. Echter binnen de coördinatieprocedure zijn en worden besluiten voorbereid voor een bestemmingsplan waarin sprake is van zowel een windpark als een zonneveld.	Zie 2.2 van deze tabel.
4.5	Bij de raadstukken die bij de vaststelling van het bestemmingsplan en de omgevingsvergunning aan de Arnhemse Raad zijn gepresenteerd is na 6 juni 2017 een bijlage 26 opgenomen: genoemd "Aanvulling op het MER voor het Windpark en zonneveld Koningspleij-Noord." Dit naar aanleiding van het toetsingsadvies van de Commissie m.e.r. Er is sprake van oude onderzoeken en er ontbreekt een onafhankelijke toetsing.	Dit onderdeel van de zienswijze is niet relevant in het kader van de aanvraag ontheffing/vergunning Wnb, maar heeft betrekking op het bestemmingsplan.
4.6	De uitgevoerde second opinion heeft geen waarde, omdat deze zich uitsluitend uitspreekt over de passende beoordeling en omdat de second opinion voor de termijn van indienen van zienswijzen is uitgekomen en in deze second opinion het commentaar van de Vogelwerkgroep Arnhem niet meegenomen is.	Zie 2.5 van deze tabel.
4.7	Er ontbreekt een onafhankelijke en integrale toetsing van de uitgevoerde natuuronderzoeken.	Zie 2.6 van deze tabel.
4.8	De versturende en barrièrewerking van het windpark wordt sterk onderschat en dient op de juiste wijze te worden bepaald.	Zie par. 1.8 en 2.5.1 van deze tabel.
4.9	De onderzoeken missen een integrale aanpak door niet het totale Natura2000-gebied als studiegebied te beschouwen en daarin de versturende initiatieven te beschouwen	Zie 1.4 van deze tabel.
4.10	Onderzoek wulpen is te beperkt voor de getrokken conclusies.	Zie 1.6 van deze tabel.
4.11	De verplaatsingen van de Wulpen bij zonsopgang zijn niet met radarwaarnemingen onderzocht. Onduidelijk is welke percentage onder het begrip "grotendeels" valt.	Zie 1.7 van deze tabel.
4.12	De wulpen verplaatsen na verstoring in het duister massaal, zo blijkt uit tellingen en dus zeker niet de 10% van de populatie als aangenomen door BuWa. De wulpen verplaatsen in een breed front (300m) op rotorhoogte. Zij lopen extra risico gezien de onderlinge relatief korte afstanden tussen de windturbines (385m)	Zie 1.8 van deze tabel.
4.13	Drie windturbines blokkeren effectief de 'pendelroutes' van de wulpen als zij de gebruik maken van de slaapplek Nieuwe Haven. Er is sprake van barrièrewerking	Zie 1.9 van deze tabel.
4.14	Ook is de stilstandvoorziening voor turbine 4 essentieel	Zie 1.10 van deze tabel.

4.15	Is voor bepalen verstoringsafstand uitgegaan van 800 m? Onafhankelijke toetsing op grond van de onderzoeken die hieraan ten grondslag liggen	Zie 1.11 van deze tabel.
4.16	De uitleg over alternatieve opstellingen van dit windpark is gebrekkig. De toetsing aan alternatieve mogelijkheden in Arnhem (vastgesteld in 2015) heeft nooit plaatsgevonden. Bij de aanwijzing van dit gebied zijn de negatieve elementen (in de criteria bewoning) op onjuiste wijze verwijderd.	Zie 2.15 van deze tabel.
4.17	De verstoring van het rustgebied winterganzen verhindert de toestemming voor de oprichting van een windpark.	Zie 1.12 van deze tabel.
4.18	Objectverlichting. De invloed op beschermde vogels en zoogdieren (vleermuizen) is niet onderzocht. De gevolgen van de verplichte objectverlichting voor de aanwezige beschermde soorten en de vogeltrek is niet onderzocht, derhalve kan een vergunning/ontheffing niet worden verleend totdat een getoetst en onafhankelijk onderzoek heeft plaatsgevonden	Zie reactie op 1.14 van deze tabel.
4.19	De Omgevingsvergunning moet opnieuw worden opgesteld omdat de mitigerende maatregelen voor o.a. stilstandvoorziening voor vleermuizen niet zijn meegenomen in het vergunningtraject.	Zie 2.18 van deze tabel.
4.20	Het effect van verstoring door geluid vanuit de windmolens is onvoldoende meegenomen in het onderzoek.	Zie 2.19 van deze tabel.
4.21	De barrièrewerking als gevolg van de windmolens is onvoldoende uitgewerkt en als gevolg daarvan wordt het aantal vogelslachtoffers onderschat.	Zie par. 2.5.1 van deze tabel.
4.22	De onderzoeken t.a.v. rugstreepad verdienen extra maatregelen bij het verlenen van ontheffing in zowel de bouwfase als de exploitatiefase.	Zie 2.4 van deze tabel.
4.23	In telgebied RG 31111 is de negatieve invloed (door de barrière van het windpark) op de steltlopers niet onderzocht.	Zie 1.15 van deze tabel.
4.24	Niet duidelijk zou zijn dat ontheffing wordt aangevraagd voor volksgezondheid en openbare veiligheid	In tabel 2.2 staat meerdere keren vermeld dat als wettelijk belang wordt aangedragen: Vogelrichtlijn, artikel 3.1 Wnb, belang Volksgezondheid of openbare veiligheid;
4.25	De aanvrager (VOF Windpark Koningspleij) is voor zover het vier windturbines betreft geen eigenaar van de grond.	Zie 2.25 van deze tabel.
4.26	Bijlagen bij aanvraag zouden ontbreken (ook in relatie tot coördinatieprocedure): <ul style="list-style-type: none"> • beschrijving van de werkzaamheden (met detailinformatie), uitvoering en planning • onderzoek, keuze en onderbouwing alternatieve locaties. • mitigatieplan en een uitvoeringsplan 	Zie 2.26 van deze tabel.
4.27	In de notitie Tauw BV, kenmerk N001-1230381NJE-V01 ontbreekt een omschrijving van de bestaande situatie van de locatie.	Zie 2.27 van deze tabel.
4.28	Beschrijving van /toetsing aan GNN/NNN ontbreekt	Zie 2.34 van deze tabel.
4.29	Aantallen slachtoffers cf ontheffingsaanvraag Wnb zou niet in lijn zijn met andere documenten	Onduidelijk waar inspreker op doelt.
4.30	Stilstandvoorziening 4 ^e molen is nodig	Zie 1.10 van deze tabel.
4.31	Onduidelijk is of bovenkap plaatsvindt en er al dan niet wordt gecompenseerd?	Zie 2.31 van deze tabel.
4.32	Verstorende werking turbines wordt onderschat	Zie 1.8 en 2.5.1 van deze tabel.

4.33	Sterfte van 100 vogels/jaar leidt tot afname vogelpopulaties. Is in visie reclamant significant effect. Gvsi zou wel in het geding zijn	Zie 2.33 van deze tabel.
4.34	Het provinciaal aanwijzingsbesluit rustgebieden winterganzen van Gedeputeerde Staten ontbreekt	Zie 1.12 van deze tabel.
4.35	De barrièrewerking van de lijnopstelling niet is onderzocht.	Zie 2.36 van deze tabel.
4.36	Effecten objectverlichting (verstorende en verblindende effect) zijn bij ontwerpvergunning/-ontheffing Wnb zijn niet onderzocht.	Zie 1.14 van deze tabel.
Aanpassing besluit: deze zienswijze geeft geen aanleiding de ontheffing/vergunning aan te vullen/te wijzigen.		
Zienswijze Stichting AGA, Presikhaaf		
	Samenvatting zienswijze	Reactie bevoegd gezag
5.1	Onduidelijk is welke definitie wordt gehanteerd voor het gebied Hondbroekse Pleij (locatie Oude Veerweg (ongenummerd)) niet de juist aangegeven locatie is voor Windpark Koningspleij-Noord. Zo ook zijn wij van mening dat de aanvrager daar niet de grondeigenaar is en ontbreekt er een akkoordverklaring van de grondeigenaren.	Zie 2.1, 2.25 en 2.26 van deze tabel.
5.2	Voordat vergunning / ontheffing wordt verleend dient duidelijkheid te bestaan over wie waarvoor vergunning / ontheffing aanvraagt.	Die vraag wordt beantwoord door middel van het aanvraagformulier. En degene aan wie de beslissing wordt gericht. Er wordt altijd getoetst aan volledigheid en ontvankelijkheid van de aanvraag.
5.3	Er ontbreekt nog een aantal bijlagen: -Een beschrijving van de werkzaamheden, hoe ze worden uitgevoerd en wanneer (planning) ontbreekt. -Er werd geen onderzoek gedaan naar en op alternatieve locaties. Een onderbouwing waarom alternatieven met minder effecten niet mogelijk zijn, ontbreekt. -Een mitigatieplan en een uitvoeringsplan waarin de maatregelen concreet worden beschreven in plaats, tijd en wijze van uitvoering ontbreekt.	Zie 2.26 van deze tabel.
5.4	In de notitie Tauw BV, kenmerk N001-1230381NJE-V01 ontbreekt een omschrijving van de bestaande situatie van de locatie. Onderzoeken naar de effecten van een zonneveld op de flora en fauna van de Koningspleij ontbreken bij deze ontwerpvergunning/-ontheffing Wet natuurbescherming.	Zie 2.27 van deze tabel. Er ligt geen aanvraag voor het zonneveld. Daarom is hier geen onderzoek naar gedaan.
5.5	Het aanwijzingsbesluit rustgebieden winterganzen van Gedeputeerde Staten ontbreekt. Dit besluit is van wezenlijk belang bij de besluitvorming over de ontwerpvergunning/ -ontheffing Wet natuurbescherming Windpark Koningspleij-Noord.	Zie 1.12 van deze tabel.
5.6	Een stilstandvoorziening wordt hier beschreven voor alleen de drie zuidelijke turbines. In het belang van de instandhoudingsdoelstellingen voor de vogelpopulatie zijn wij van mening dat een stilstand voorziening op vier windturbines noodzakelijk is.	Zie 1.10 van deze tabel.
5.7	Er wordt gesteld dat het geplande windpark geen barrière vormt voor vogels. Deze conclusie wordt getrokken terwijl de barrièrewerking van de lijnopstelling niet is onderzocht. De Vogelwerkgroep Arnhem e.o. komt in haar documentatie tot andere conclusies.	Zie par. 2.5.1. van deze tabel
5.8	In alle documenten bij deze ontwerpvergunning/-ontheffing Wet natuurbescherming ontbreekt de beschrijving en de effecten van de verplichte	Zie reactie op 1.14

	objectverlichting op windturbines.	
5.9	Geschreven wordt over een worstcase scenario waarbij er circa 80 slachtoffers onder vogels vallen ten gevolge van vier windturbines. Het werkelijk aantal jaarlijkse slachtoffers, zo wordt geschreven, ligt waarschijnlijk een stuk lager. Er ontbreekt informatie over het aantal slachtoffers in een bestcase scenario?	<p>Het werkelijk aantal slachtoffers dat jaarlijks in aanvaring zal komen met de windturbines is op voorhand niet bekend. Op basis van de best ter beschikking staande kennis, inzichten, modellen en gegevens kan wel een inschatting gemaakt worden van het aantal te verwachten slachtoffers. Om met voldoende zekerheid te kunnen beoordelen of er een reële kans bestaat op overtreding van verbodsbepalingen en/of een significant negatief effect op het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen wordt bij de slachtofferberekeningen een maximum effect scenario, ofwel worstcase scenario, gehanteerd. Het toepassen van een best case scenario is in deze niet relevant en onnodig speculatief. In het beste geval komt jaarlijks geen enkele vogel in aanvaring met de turbines.</p> <p>Op basis van resultaten van slachtofferonderzoeken in bestaande windparken in Nederland en België vallen in een windpark gemiddeld ongeveer 20 slachtoffers per turbine per jaar (rapport 15-113, §4.1). Afhankelijk van onder andere het soortenspectrum van vogels en de intensiteit van vliegbewegingen in de omgeving van het windpark, de configuratie van het windpark en de afmetingen van de windturbines, varieert dit aantal van minimaal een enkel tot maximaal enkele tientallen slachtoffers per turbine per jaar.</p>
5.10	Niet duidelijk is of er ten behoeve van de aanleg bomen (moeten) worden gekapt. Een kapvergunning ontbreekt, het gaat hier mogelijk over historische dan wel monumentale bomen. Een compensatieplan voor de te kappen bomen en struiken ontbreekt.	Indien een kapvergunning nodig zou zijn, kan in het kader van de Wnb tot 4 weken voor de aanvang van werkzaamheden, waarbij bomen in een oppervlakte van >0,1 ha of een bomenrij van meer dan 20 bomen worden gekapt, een kapmelding bij het bevoegde gezag (in dit geval de provincie) worden gedaan. Dit betekent dat ook zonder kapmelding een ontheffing/vergunning Wnb kan worden afgegeven.
5.11	Op basis van gedegen veld- en literatuuronderzoek komt de Vogelwerkgroep tot de conclusie dat met de windturbines en het zonneveld in combinatie met de uitvoer van plannen voor Rivierklimaatpark IJsselpoort geschikte foerageergebieden definitief zullen verdwijnen. Wij dringen er bij Gedeputeerde Staten op aan om verder onderzoek te laten doen naar de effecten van de windturbines en het zonneveld op de populatie wulpen alvorens ontheffing/-vergunning te verlenen.	Zie ook 2.2 in deze tabel.
5.12	De locatieafweging beschreven in het MER wordt uitgegaan van slechts één locatie, namelijk Koningspleij-Noord. De inhoudsvereisten MER schrijven voor dat er een alternatieve locatie onderzocht moet worden. Uitgangspunt hierbij moet zijn het verkennen van het volledige spectrum aan reële milieuvriendelijke oplossingen. Dat onderzoek naar en van een alternatieve locatie ontbreekt in deze MER.	Dit onderdeel van de zienswijze is niet relevant in het kader van de aanvraag ontheffing/vergunning Wnb, maar heeft betrekking op het bestemmingsplan, waar de MER-rapportage onderdeel vanuit maakt en is in die procedure beschouwd. Overigens heeft de Commissie m.e.r. haar advies gegeven, waaruit blijkt dat dit voldoende is onderzocht.
5.13	Niet duidelijk is welke effecten de aanleg- en de gebruiksfase hebben op de aanwezige vogels.	In de Passende Beoordeling Koningspleij van BuWa zijn deze effecten beschreven. Maatregelen voor de aanlegfase zijn onder andere beschreven in de omgevingsvergunning. In het flora-

		en faunaonderzoek van BuWa ¹² zijn ook omschrijvingen hiervan meegenomen. Ook staat in de uitgevoerde passende beoordeling dat de mitigerende maatregel (stilstandsvoorziening t.b.v. wulpen) niet alleen een gunstig effect op de wulpen zal hebben, maar ook op andere soorten die door het plangebied van Windpark Koningspleij slaaptrekbewegingen in het winterhalfjaar vertonen.
5.14	De Koningspleij grenst aan een gebied dat planologisch is beschermd als onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Het net buiten het NNN vallen sluit de kernwaarden van de Koningspleij niet uit, evenmin als ruimtelijke beleid gericht op behoud en ontwikkeling van die kernwaarden zoals dat ook geldt voor het NNN. Een beschrijving van de kernkwaliteit van de Koningspleij ontbreekt.	Zie ook 2.34 van deze tabel.
5.15	Op de procedure van de 'Ontwerpvergunning / -ontheffing Wet natuurbescherming' die loopt van 28 juni 2017 tot en met 9 augustus 2017 is de coördinatieprocedure van toepassing ten behoeve van de ontwikkeling van Windpark Koningspleij-Noord, maar van coördinatie, vastgelegd in het gemeenteraadsbesluit dd. 19-12-2017, is hiervan geen sprake.	Zie 2.2. van deze tabel. Benadrukt wordt dat de nodige uitvoeringsbesluiten gecoördineerd en in samenhang zijn voorbereid, zoals mogelijk wordt gemaakt door het coördinatiebesluit d.d. 19 december 2016 (gemeenteraad Arnhem).
Aanpassing besluit: deze zienswijze geeft geen aanleiding de ontheffing/vergunning aan te vullen/te wijzigen.		

¹² Kruijt, D.B., drs. C. Heunks, 2016. Effecten van windpark Koningspleij op beschermde soorten Toetsing in het kader van de Flora- en faunawet

4. Wijzigingen

De zienswijzen geven geen aanleiding om de ontheffing/vergunning te wijzigen/aan te vullen.

Ambtshalve wijziging

Na publicatie van de ontwerp-ontheffing is besloten om in de definitieve ontheffing, behoudens enkele spellingscorrecties, enkele beperkte ambtshalve wijzigingen door te voeren ten opzichte van het ontwerp. Dat betreft:

- pagina 1 van het ontwerp-besluit waar in de aanhef staat: "Verlenen/weigeren : verlenen ontheffing". Dit is in het definitief besluit administratief aangepast in "Verlenen/weigeren : verlenen vergunning/ontheffing".
- Pagina 5 van het ontwerp-besluit: "*Indien bij het uitvoeren van de bouwwerkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of andere handelingen als bedoeld in voorschrift B1 noodzakelijk zijn, dient de ontheffinghouder onverwijld contact op te nemen met de Provincie Gelderland.*" is aangepast naar: "*Indien bij het uitvoeren van de bouwwerkzaamheden van het project andere beschermde soorten dan de genoemde worden aangetroffen of indien andere verbodsbepalingen worden overtreden dan waarvoor ontheffing is verleend, dient de ontheffinghouder onverwijld contact op te nemen met de Provincie Gelderland.*"
- De passage onder de kopjes "Procedure" en "Coördinatie" is verplaatst naar pagina 14 van het definitief besluit;
- De slottekst m.b.t. zienswijzen is geactualiseerd.